

ККУ). В багатьох випадках психологічне насильство виступає способом вчинення інших форм насильства в сім'ї.

Проблема насильства в сім'ї у всіх формах і проявах зачіпає усі сфери суспільного життя. Вчинення протиправних дій спричиняє порушення норм основних галузей законодавства і передбачає як адміністративну, так і кримінальну та цивільно-правову відповідальність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України від 15 листопада 2001 р. № 2789-ІІ «Про попередження насильства в сім'ї».
2. Механізми взаємодії органів державної влади та неурядових організацій у протидії жорсткому поводженню з дітьми. Навчально-методичний посібник. За ред. Левченко К.Б., Трубавіної І.М. К.: Юрисконсульт. 2005. С.52-77.
3. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч.2 / А.В. Аносова, О.В. Безпалько, Т.П. Цюман та ін. / За заг. ред.: Т.В. Журавель. К.: ОБНОВА КОМПАНІ. 2017. С.191-239.
4. Psychologiczno-pedagogiczne problemy trudności i zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych w rodzinie oraz sposoby ich rozwiązywania // Pod redakcją: Jana M. Stanika. Wydawnictwo: WSP TWP w Warszawie. 2009. 219 s.

УДК 340.112: 351 (477)

Кравчук В.М.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права і процесу
Західноукраїнського
національного університету

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Деонтологічні принципи – вихідні аксіоматичні вимоги до професійної діяльності юриста, що виконують функції соціальних орієнтирів його поведінки в різноманітних ситуаціях. Принципи юридичної практичної діяльності у концентрованому вигляді визначають її основні властивості, є похідними від принципів права, конкретизують і деталізують їх. Вони конкретизуються у нормативно-правових актах, професійних деонтологічних кодексах, правосвідомості юристів і суспільства в цілому; є критеріями оцінки власне самої

діяльності, її результатів, рівня професійної культури юристів, основою їх юридичного професійного практичного мислення; забезпечують ціннісно-орієнтаційний, результативний, психологічний, інформаційний вплив на взаємовідносини юристів з іншими суб'єктами, ведення юридичних справ, прийняття рішень, особливо у випадках, не врегульованих правовими, корпоративними, деонтологічними та іншими професійними нормами.

Одним із найважливіших деонтологічних принципів юридичної практичної діяльності є принцип верховенства права. Він закріплений безпосередньо у відповідних законах та інших актах, що регламентують окремі види юридичної практичної діяльності. Так, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Відповідно до Закону України «Про прокуратуру», діяльність прокуратури ґрунтується на засадах верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію», поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. За Кодексом суддівської етики суддя повинен бути прикладом неухильного додержання вимог закону і принципу верховенства права, присяги судді, а також дотримання високих стандартів поведінки з метою зміцнення довіри громадян у чесність, незалежність, неупередженість та справедливість суду. Подібним чином принцип верховенства права як основна засада функціонування нормативно закріплений і щодо інших видів юридичної практичної діяльності.

Верховенство права було і залишається предметом численних наукових досліджень як в Україні, так і за кордоном. Найбільш значимим щодо розуміння верховенства права є дослідницький доробок С. Головатого, А. Дайсі, М. Козюбри, Ю. Кривицького, М. Савчина, Б. Таманаги, В. Тертишника та ін.

Ґрунтовною є позиція С. Головатого, який на підставі комплексного дослідження верховенства права як ідеї, наукової доктрини та юридичного принципу запропонував тлумачити поняття «верховенства права» як термін, що передає в узагальненому вигляді поєднання ідеалів досягнутого на практиці юридичного досвіду стосовно принципів, інститутів, механізмів, процедур, що є вельми цінними для захисту особи від свавільної влади держави та які надають особі можливість володіти людською гідністю [1].

В. Тертишник вказує, що верховенство права – це система державного та суспільного устрою, де пріоритет надається правам і свободам людини, органи влади перебувають під владою закону, влада обмежується правом, а право, в свою чергу, створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості для свавілля чиновників, а також діють загальнодозвільний та спеціальнодозвільний принципи: людина може робити

все, що законом не заборонено, а чиновники можуть робити тільки те і так, що і як передбачено законом [2, с. 17, 54].

Верховенство права, цілком слушно формулює Ю. Кривицький, становить за своєю суттю основоположний і спільний європейський стандарт – скеровувати та стримувати здійснення демократичної влади. В українських реаліях принцип верховенства права – це самостійний правовий механізм, який отримав офіційне юридичне визнання та практичне втілення і має на меті захист прав і свобод людини та громадянина, виходячи насамперед із засад справедливості, моральності, рівності тощо [3, с. 12].

Розглядаючи різні підходи до сутності ідеї верховенства права розуміємо, що це поняття настільки багатогранне та складне, що робить безнадійними будь-які спроби сформулювати уніфіковане визначення. Хоч і не вдається досі віднайти універсальної дефініції «верховенства права» і в наукових колах точаться певні дискусії щодо його змісту, проте на пошук консенсусного формулювання поняття верховенства права, а також викладення його основних складників з метою сприяння практичному застосуванню цього важливого принципу була спрямована доповідь Венеціанської комісії на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 р. «Про верховенство права» (Venice Commission: the Rule of Law) [4]. У ній зазначено, що наразі можливий консенсус щодо шести неодмінних елементів поняття «верховенство права», зокрема таких, як [4, с. 177]:

- ✓ законність, в тому числі прозорий і демократичний порядок введення законів у дію;
- ✓ правова визначеність, яка передбачає легкість та доступність з'ясування змісту права і забезпечену юридичними засобами можливість скористатися цим правом у нормативно регламентованих ситуаціях;
- ✓ заборона свавілля, у тому числі обмеження дискреційних повноважень органів держави, обґрунтованість їх рішень;
- ✓ доступ до правосуддя у незалежних і неупереджених судах, в тому числі судовий контроль за адміністративними актами, функціонування незалежної адвокатури, виконання рішень судів;
- ✓ дотримання прав людини;
- ✓ недискримінація та рівність перед законом, й зокрема відсутність законів, які містять дискримінаційні положення відносно певних осіб або їх груп, або закріплюють правові привілеї, заборону дискримінаційного тлумачення чи застосування закону.

Через вказані складники розкривається зміст верховенства права. Більше того, верховенство права – одна з основоположних ідей і цінностей демократичного суспільства, притаманна всім статтям Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, котра є «живим інструментом, який необхідно тлумачити у світлі умов сьогодення» [5, с.370]. Так, наприклад, питання про те, чи було дотримано справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав окремої

особи, виникає лише тоді, коли встановлено, що оскаржуване втручання відповідало вимозі законності та не було свавільним [6, с. 12].

Таким чином, деонтологічні принципи створюють передумови та мотиви вибору наявних та формування юристом власних норм поведінки у практичній діяльності. Верховенство права як один із найважливіших деонтологічних принципів юридичної практичної діяльності передбачає насамперед повагу до прав і свобод людини, захист яких є основною місією правників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головатий С. *Верховенство права : у 3 кн.: монографія. К. : Фенікс, 2006. Книга 3. Верховенство права : український досвід. С. 1630.*
2. Тертишник В. М. *Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 432 с.*
3. Кривицький Ю. *Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України. Юридична Україна. № 8. 2013. С.8–13.*
4. *Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). Право України. 2011. № 10. С. 168-184. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr) (дата звернення 29.03.2021).*
5. *Загальна теорія права: підручник/ за заг. редакцією М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2016. 392 с.*
6. *Кравчук В.М. Зміст принципу правової визначеності як необхідної складової верховенства права. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип.4. С.10–15.*

УДК 342.3

Кравчук М. В.

*к.ю. н., доцент, доктор права
Українського вільного університету,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права Західноукраїнський
національний університет,
Заслужений юрист України*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА У ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ (ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Постановка проблеми. Відродження власної держави на початку ХХ ст. стало віковичною подією в житті українців, адже прагнення до відновлення